

Flögl Szilvia

**Adalékok a magyar mint idegen nyelv
funkcionális oktatásához
német–magyar interferenciajelenségek
elemzése alapján**

1. A dolgozat célja – alapkoncepció

A rövid összeállítás célja, hogy néhány nyelvtani interferencia-jelenség bemutatása és rendszerezése alapján hozzájáruljon a magyar mint idegen nyelv oktatásához, anélkül, hogy átfogó, minden formát és szempontot figyelembe vevő áttekintést nyújtana. Az elemzés célja a problémafelvetés, és nem irányelvek megadása a tanítás számára.

Néhány nyelvtani kategória (ld. pl. hagyományos megnevezés szerint az alanyi és a tárgyas ragozás esetét) nem magyarázható pusztán formai sajátosságok megadásával, hanem szükséges a kommunikációs funkciók elemzése is. A magyar mint idegen nyelv oktatásában a funkcionális szemlélet még nagyobb szerepet kap. A német nyelv hatására létrejött interferencia-jelenségek vizsgálata támpontot adhat az egyes nyelvtani jelenségek kategorizálásánál, kommunikációs szempontú leírásánál és kontrasztív szempontú magyarázatánál (forrásnyelv – célnyelv). Nyelvtipológiai szemlélet alapján kontrasztív nyelvészeti támpontok adhatók az ún. nyelvsajátos vonások megragadásához is.

2. Elméleti háttér – formális kategorizálás vs. funkcionális nyelvléírás

A 90-es évek elejétől kezdve, a nyelvtani kategóriák addigi szigorú elkülönítésével szemben fellépő (főleg) kognitív nyelvészek és pragmatikai, pszichológiai irányzatok a nyelvtani kategóriák életlenségét kezdték el hangsúlyozni (Bíró¹). Pete szintén elutasítja a tiszta formális nyelvléírást, és e helyett a prágai iskolára hivatkozva minden nyelvi elemnek meghatározott funkciót tulajdonít (Pete, 189²).

¹ http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/biro_e.doc

² <http://www.melymosoly.hu/~nyelvor/period/1272/127207.pdf>

Németországban a Dik, Givón és van Valin által meghatározott és képviselt funkcionális nyelvtan 1950 óta a vezető nyelvleírási paradigmákhoz tartozik. A nyelvtani elemek formális leírása mellett (és nem azt kizárva) hangsúlyozzák az elemek szemantikai-tartalmi és strukturális-szintaktikai funkcióját, illetve a mondatban betöltött kommunikatív szerepét és a szóbeli megnyilatkozásokban való (pragmatikai) funkcióját. A formát mint a funkció hordozóját értelmezik, mint a kommunikációs effektusok kiindulópontját. A formák a funkció realizálásaként jelennek meg. A funkcionális leírás magyarázó ereje itt jelenik meg először határozottan. A forma és a funkció között azonban nem ekvivalenciát feltételeznek, hanem azt a tényt hangsúlyozzák, hogy egy forma több funkciót is hordozhat, és hogy egy funkció több forma alapján is kifejezésre kerülhet (Dürscheid 2005³). Ehhez kapcsolódik, hogy a nyelvet nem lehet egyértelműen „tisztá” kategóriák segítségével, teljes adekvátsággal leírni a forma kizárólagos prioritását hangsúlyozó nyelvelméletek segítségével. A valóságban több nyelvtani kategória életlen, nem egyértelműen elválasztható más kategóriáktól. Így a kommunikációs funkciót is be kell sorolni a kategorizálásnál, amely egy kontrasztív-funkcionális szemléletű nyelvtani kategorizálás mérföldkövét jelenti (Hegedűs 2004). Kommunikációs célok motiválják ugyanis, hogy melyik szintaktikai-morfológiai struktúrát alkalmazzuk az adott nyelvi szituációban (Usón – Faber 2002, 39). Dik a nyelvtant és a szemantikát alárendeli a pragmatikának. Ha egy nyelvben formai különbségek vannak, akkor a formáknak különböző funkciókkal kell rendelkezniük (Usón – Faber 2002, 43). Dürscheid – Bussmann alapján – funkcionálisan azt a nyelven kívüli hatást érti, amelyet egy nyelvi megnyilatkozás idéz elő (Bussmann, 257-258⁴). Dürscheid azokat a funkcionális grammatika mögött álló teóriákat is leírja, amelyek a formális elemzéseket funkcionális-pragmatikai szempontokkal kötik össze. Ide tartozik a Simon Dik által megalapított ’Functional Grammar’, a Charles Fillmore-i ’scenes-and-frames-szemantika’, az amerikai funkcionális nyelvészet és a prágai iskola (Dürscheid 2005⁵).

A funkcionális szemléletet képviselő leírások között sincs teljes konszenzus. Pete például Wierzbickára hivatkozva a funkcionális leírás szükségességét hangsúlyozza, azonban funkcionálisan csak a grammatikai viszonyok jelentését érti (Pete, 189⁶). Leiss az életlen nyelvtani kategóriák sokaságát hangsúlyozza, de abban a rendezettség és szabályosság magas fokát látja (Leiss 1992, 2).

³ <http://culturitalia.uibk.ac.at>

⁴ <http://culturitalia.uibk.ac.at>

⁵ <http://culturitalia.uibk.ac.at>

⁶ <http://www.melymosoly.hu/~nyelvor/period/1272/127207.pdf>

3. A dolgozat kérdésfeltevése – elvárások

Mivel az elemzés során nyelvi interferencia-jelenségek kerülnek vizsgálatra, nagy mértékben elvárhatóak a forrásnyelvre támaszkodó transzferjelenségek és egyéb nyelvi sajátosságok. A nyelvi interferencia-jelenségek – a hibaanalízis kialakulása óta (explicit módon is) – nagy szerepet játszanak a nyelv- és nyelvészet-oktatásban. Segítségükkel egy nyelv idegen nyelvként való továbbadásánál formai és funkcionális szempontú kategóriákat⁷ hozhatunk létre.

E leírásban német–magyar kontrasztív szempontból a nyelvtipológiai szemlélet egyedi rétege kerül elemzésre. A dolgozat a morfológia, a morfoszintaxis és a szemantika szintjén megjelenő nyelvsajátos jellemzőket, illetve jegyeket funkcionális-pragmatikai szempontból vizsgálja a reális nyelvhasználat megfigyelésével.

A magyar mint idegen nyelv egyik legfontosabb szemléleti sajátossága a határozottság/határozatlanság kifejezése a névelő, illetve a tárgyhatározottság révén. Ehhez kapcsolódóan egy másik fontos és problematikus jelenség a határozott és határozatlan ragozás (Durst 2009, 11). A német és a magyar nyelv viszonylatában releváns a hiányzó nyelvtani nem a magyarban. A magyar egy szintén fontos nyelvi sajátossága az egyes szám alkalmazása a páros testrészek megnevezésében. A szemszögunkből említendő sajátosságokhoz tartozik még a közel–távol, a kint–bent dimenzió és a közéről távoli felé haladó leírás (Szűcs 2009, 70–71). Ebben az összefüggésben érdekes, hogy ezen szemlélet ellenére a magyarban a datálás az évtől (ilyen értelemben távoli) halad a nap (ilyen értelemben közeli) felé.

Végül releváns a dolgozat szempontjából a számnevek, személyes névmások jelölése, a főnév–ige egyeztetés, az aspektus és a hangsúlytalan pozíciók felszíni jelölhetlensége.

A szintaxis szintjén a magyar mondatban fontos a szórend funkcionális jelentése, amely főleg a téma–réma viszonyok szemantikáját és pragmatikáját követi, és grammatikai kifejeződésében kevésbé kötött (Szűcs 2009, 74). A magyar mondatban a szavaknak általában nincs nyelvtanilag eleve meghatározottan kötött helyük. Funkcionális-pragmatikai szempontból azonban fontos szerepet kaphat a szórend (hangsúlyozás, értelmi kiemelés).

⁷ itt nem merev szerkezeti egységekként értendők

4. Metodika – autentikus nyelvi korpusz

Az elemzés olyan nyelvi korpuszra épül, amelyet egy német anyanyelvű beszélő szóbeli magyar nyelvi megnyilatkozásai alkotnak. A funkcionális szemlélet keretében már Dik is hangsúlyozta az autentikus („valódi”, „igazi”), azaz pragmatikailag ténylegesen előforduló megnyilatkozások, illetve nyelvi példák vizsgálatát. A dolgozatban sorra vett nyelvi példák nem szisztematikusan – azaz előre meghatározott kritériumok alapján – kerültek datálásra, hanem szabadon, a tényleges performancia adott részleteiként. A korpusz összesen 76 lejegyzett mondatból áll.

5. Az elemzés alanya

Az összegyűjtött nyelvi példák egy 76 éves, Magyarországon született, német anyanyelvű férfi beszélőtől származnak, aki tizenegy éves koráig az iskolában tanulta a magyar nyelvet (Magyarországon), azután élete során – 65 éves koráig kizárólagosan – a német nyelvet használta (Németországban), de magyar beszélt nyelvi kompetenciája mára sem veszett el. Érdekes a forrásnyelv (német) hatása a célnyelv (magyar) alkalmazásában.

6. Az elemzés eredményei – nyelvi kategóriák alapján

A transzferjelenségek lehetnek pozitívak vagy negatívak. A pozitív transzfer elősegíti az idegennyelv-tanulást, a negatív transzfer (azaz interferencia) azonban a nyelvi normák megsértése miatt agrammatikus megnyilatkozásokhoz (mondatokhoz) vezethet, amelyek az anyanyelvi beszélők számára nem akceptálhatóak.

Ebben a fejezetben a konkrét nyelvi példák kerülnek bemutatásra, meghatározott nyelvi kategóriák alapján; aszerint, hogy melyik nyelvtani norma megsértéséhez, illetve mely nyelvsajátos vonások elhagyásához tartoznak.

6.1. Morfofonológiai nyelvi sajátosságok

6.1.1. Egyeztetési jelenségek – tárgy–állítmány és alany–állítmány (tárgyrag elhagyása és tárgyrag-agglutinációk túlgeneralizálása (nem agglutináló forrásnyelvi hatások)

Bevezetésként megemlítenőd egy hasonló jelenség. Az alanyi és a tárgyas ragozás elmélete a magyar nyelvészeti irodalomban sokrétű. Nincs teljes konszenzus

sem a terminust, sem a használat pontos tanítási szabályait illetően. A magyar anyanyelvű tankönyvek sem alkalmazzák konzekvensen ugyanazokat az elnevezéseket. A magyar mint idegen nyelv oktatásában ez a tematika még nagyobb problémát jelent. A határozott és határozatlan igeragozás formális leírásához elengedhetetlen a funkcionális nyelvtani szemlélet bevonása. A magyart idegen nyelvként tanulók számára nehézséget jelent a két ragozási forma közötti eltérés feldolgozása, mivel a tárgyhatározottság fogalma az indoeurópai nyelvekből hiányzik, így az anyanyelv nem működhet forrásnyelvként. A kompetens magyar anyanyelvi beszélők nyelvi intuícióik segítségével – az alapszabályok megtanulása után – könnyen el tudják dönteni, hogy mikor melyik alakot kell használni (Misád⁸).

A magyar igeének – sok esetben – öt alakját kell megismertetni a magyart mint idegen nyelvet tanulókkal (szófaj, végződés stb. szerint) (ld. 1. táblázat).

Jelen idejű tő a magyarban: <i>(alanyi és tárgyas ragozásban)</i>	Infinitívuszi tő a magyarban: <i>(alanyi és tárgyas ragozásban)</i>
mond / mond/ja (j. I., e. Sz., 3. sz.)	mond/ani (főnévi igenév)
mond/ok / mond/om (j. I., e. Sz., 1. sz.)	mond/ani/a (fn. I., ragozott alak, e. Sz., 3. sz.)
mond/ott / mond/t/a (m. I., e. Sz., 3. sz.)	mond/an/om (fn. I., ragozott alak, e. Sz., 1. sz.)
mond/j / mond/d (f. M., e. Sz., 2. sz.)	mond/ana / mond/aná (felt. M., e. Sz., 3. sz.)

1. táblázat: Misád Katalin: Jelen idejű tő és infinitívuszi tő a magyar nyelvben⁹

A fentiekben leírt jelenséggel analóg módon érdekes a tárgy-állítmányok és alany-állítmányok vizsgálata.

Nyelvi példák (a legtöbb esetben egyszerűen a tárgyrag hiányzik):

**Olyan sok csinál ebéd, és mégis kicsi van.* (Olyan sokat eszik, és mégis kicsi.)

**Ez az ember semmi csinál.* (Ez az ember nem csinál semmit.)

**Én megyek, csinálom a kártya.* (Megyek, megcsinálom a kertet.)

⁸ http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Hataron_tuli_magyarsag/Tanulmanyok_a_ketnyelvusegrol/pages/005_misad.htm

⁹ http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Hataron_tuli_magyarsag/Tanulmanyok_a_ketnyelvusegrol/pages/005_misad.htm

- **Én egy kicsi aludtam.* (Aludtam egy kicsit.)
- **Most nézzük a tévét.* (Most tévét nézünk.) (Az ige helyes alakban van, de a tárgyrag itt is hiányzik.)
- **Akarunk egy pont fogni.* (Akarunk egy pontyot fogni.)
- **Én veszem a kenyér.* (Kenyeret veszek.)
- **Nem is csinál valami.* (Nem is csinál semmit.)
- **Iszom a kávé.* (Kávét iszom.)
- **Iszok a kávé.* (Kávét iszom.)
- **Most néz, hogy mi kap enni.* (Most nézi, hogy mit kap enni.)
- **Én főzöm az ebéd.* (Főzöm az ebédet.) (A határozott névelő használata a kontextusban helyes, de a tárgyrag hiányzik.)
- **Én főztem a leves.* (Levest főztem.) (Határozott névelő használata helytelen.)
- **Én csináltam egy kenyér.* (Egy szendvicset csináltam.)
- **Én ettem egy hús.* (Egy húst ettem.)
- **Mikor elmentünk, akkor 11 évet voltam.* (Amikor elmentünk, 11 éves voltam.)
- **Ott álltunk, akkor egyet rárepült.* (Amikor ott álltunk, egy rárepült.) (Nem kellene tárgyrag.)
- **A gumi nem lehet valamit látni, ha a víz bent van, akkor igen.* (A gumin nem lehet semmit látni, ha van benne víz, akkor igen.) (Nem kellene tárgyrag.)
- **Én holnap fogom három halat.* (Holnap három halat fogok.) (Ez a legjobb példa az alanyi és tárgyas ragozás kontaminációjára.)
- **Én nem becsináltam a tészta.* (Nem főztem be tésztát.)
- **Nem megcsinált a munka.* (Nem csinálta meg a munkát.)
- **Egyet gólya bent ül.* (Egy gólya ül bent.)
- **Egyet megkapta.* (Kapott egyet.)
- **Ha szép idő és lehetünk a másik nadrág fölcsinálni, akkor lehetünk sétálni menni.* (Ha jó az idő, és felhúzhatjuk a másik nadrágot, akkor mehetünk sétálni.)
- **Ezt is lehet, már holnap délután hazajövök.* (Az is lehet, hogy már holnap délután hazajövök.)
- **Nem tudom semmi magyarul.* (Semmit nem tudok magyarul.)
- **Többet, mint egy héten ott volt.* (Több mint egy hetet ott volt.)
- **Ez biztos néz tévét az egész este.* (Biztos egész este tévét fog nézni. / Biztos egész este a tévét nézi majd.)
- **Tíz óra utána kell mérni a cukor.* (Tíz óra után meg kell mérni a cukromat.)
- **Nem sok víz benne van.* (Nincs benne sok víz.)
- **Hozod nekem a melegítőnadrág?* (Idehozod nekem a melegítőnadrágot?)
- **Én olvasom az újság.* (Olvasom az újságot.)
- **Először iszunk egy kávé és ebédelünk egy sütemény.* (Először iszunk egy kávét, és eszünk egy süteményt.)

6.1.2. Személyes névmások (és ragozott alakjuk) kitétele

A következő példák a két vizsgált nyelv agglutináló és flektáló különbségéből adódóan keletkeztek.

- ***Nekem** lehet is kapni. (Én is kaphatok.)
- *Holnap lehet **neked** menni Pécsre. (Holnap mehetsz Pécsre.)
- ***Én** megyek, csinálom a kártya. (Megyek, csinálom a kerttet.)
- ***Én** nem becsinálom a kert. (Nem ültetem el a kertbe.)
- ***Én** egy kicsi aludtam. (Aludtam egy kicsit.)
- ***Én** mostam **nekem**. (Megmosakodtam.) (A német visszaható / reflexív ige hatása.)
- ***Én** veszem a kenyér. (Kenyeret veszek.)
- *Lehet írni **neked** a papír. (Felírhatod a papírra.)
- ***Én** főzöm az ebéd. (Ebédet főzök.)
- ***Én** főztem a leves. (Levest főztem.)
- ***Én** csináltam egy kenyér. (Csináltam egy szendvicset.)
- ***Én** ettem egy hús. (Ettem egy húst.)
- ***Én** fogom három halat. (Holnap fogok három halat.)
- ***Én** nem becsináltam a tészta. (Nem főztem be tésztát.)
- ***Ő** nem itt volt. (Nem volt itt.)
- ***Én** olvasom a újság. (Olvasom az újságot.)

6.1.3. Határozott és határozatlan névelő használata –

magánhangzó-mássalhangzó szabályok – határozott névelő kitétele

Az idesorolt példákhoz az elméleti bevezetésben már említett határozottság kifejezése tartozik a névelő révén.

- *A gumi nem lehet valamit látni, ha **a** vizet bent van, akkor igen. (A gumin nem lehet semmit látni, ha van benne víz, akkor igen.)
- ***Én** főzöm **az** ebéd. (Ebédet főzök.)
- ***Én** nem becsináltam **a** tészta. (Nem főztem be tésztát.)
- *Ez biztos néz tévé **az** egész este. (Biztos egész este tévét fog nézni.)
- ***Én** olvasom **a** újság. (Olvasom az újságot.)

6.1.4. Főnév–ige egyeztetés (kongruencia)

A példákban megfigyelhető hogy az egyes számú főnevek estében az ige a többes számú alakja szerepel és fordítva. Ez a hibajelenség nem tudható be a forrásnyelv hatásának. Megjelenik viszont (forrásnyelvi hatásként) a páros testrészek többes számú megnevezése. A magyar nyelvben a többes számú alakot csak pragmatikai okokból használjuk, például birtok jelölésénél, ha mindkét láb fáj.

**A hagyma már jönnek.* (Már kel a hagyma.)

**Nem jönnek a hal.* (Nem jönnek/harapnak a halak.)

**Ha ülök, akkor megy, ha megyek, akkor nem megy, a lábaim nem akarnak.* (Ha ülök, akkor jó, ha megyek, akkor nem jó, a lábaim nem mennek.) (Pragmatikai ok: csak birtokos esetben használjuk a *láb* főnév többes számát.)

**A kórházúgy jó erős vannak.* (A kórházi ágyak jó erősek.)

6.1.5. *Nincs / „nem van” – a kopulaige megjelenése és elhagyása*

A következő példasorban egyértelműen a forrásnyelv struktúrájának célnyelvre való rávetítése okozza a hibát. A magyarban a létige kifejezése (például az első példamondatban) elhagyandó, egyfajta zérusjegyként értelmezhető.

**Olyan sok csinál ebéd, és mégis kicsi van.* (Olyan sokat eszik, és mégis kicsi.)

**Milyen baj ø?* (Mi a baj?)

**Milyen baj van?* (Mi a baj?)

**Ez nem baj van.* (Ez nem baj.)

**Ma nem jó idő ø.* (Ma nincs jó idő.)

**Ma meleg ø.* (Ma meleg van.)

**Ma nem olyan meleg van.* (Ma nincs olyan meleg.)

**Semmi benne van.* (Semmi nincs benne.)

**A leves jó meleg van.* (Jó meleg a leves.)

**Nem hideg van, akkor az ablak lehet úgy maradni.* (Ha nincs hideg, akkor az ablak úgy maradhat.)

**Nem sok vizet benne van.* (Nincs benne sok víz.)

**Máma tizenhatodik május ø.* (Ma május tizenhatodika van.)

**Most nem hideg van.* (Most nincs hideg.)

6.1.6. *A flexió problematikája (határozóragok, elváló igekötők, hangrendi szabályok a toldalékok illeszkedésében)*

A következő példákban az elváló igekötők összevonása, illetve a határozóragok elhagyása figyelhető meg. Fontos lenne ezért a magyart mint idegen nyelvet tanulóknak annak a ténynek a határozott tudatosítása, hogy a német előljárószavak magyar „megfelelői” nem különálló elemek, hanem a főnevekhez kapcsolódnak. A helyhatározók esetében pedig tudatosítani kell a lehetséges eltéréseket (például *Magyarországon*, de *Németországban*, illetve *Budapesten* és *Pécsen*, illetve *Pécsett* mint stilisztikai változat).

**Kell becsinálni az újság.* (Be kell írni az újságba.)

**Holnap lehet neked menni Pécs.* (Holnap mehetsz Pécsre.)

- **Én nem becsinálom a kert.* (Nem ültetem el a kertbe.)
- **Dél volt ebéd.* (Délben volt ebéd.)
- **Lehet írni neked a papír.* (Felírhatod a papírra.)
- **A macska nem bejön.* (A macska nem jön be.)
- **Este megyünk tánc.* (Estre megyünk táncra. / Este megyünk táncolni.)
- **A gumi nem lehet valamit látni, ha a vizet bent van, akkor igen.* (A gumini nem lehet semmit látni, ha van benne víz, akkor igen.)
- **Mikor elmentünk, akkor 11 évet voltam.* (Mikor elmentünk, 11 éves voltam.)
- **Egy évet kimész Németországba.* (Egy évre kimész Németországba.)
- Ott álltunk, amikor egyet rárepült.* (Ott álltunk, amikor egy berepült.) (Itt pragmatikailag nem megfelelő a használat.)
- **Még csak egyet hátul vagyunk.* (Már csak egyvel vagyunk lemaradva.)
- **Én nem becsináltam a tészta.* (Nem főztem bele tésztát.)
- **Kedden megyünk a szervíz, a téli gumit csereberélni.* (Kedden megyünk a szervízbe lecserélni a téli gumit.)
- **Nem megcsinált a munka.* (Nem csinálta meg a munkát.)
- **Egyet megkapta.* (Egyet megkapott.)
- **Többet mint egy héten ott volt.* (Több mint egy hétig ott volt.)
- **Tíz óra utána kell mérni cukor.* (Tíz óra után meg kell mérni a cukromat.)
- **Bent van a szekrény.* (Bent van a szekrényben.)
- **Most megyünk le a park sétálni.* (Most lemegyünk a parkba sétálni.)

6.1.7. Segédigék használata főnévi igenevek és főnevek mellett – 'csinál' mint segédige használata

Az itt felsorolt példákban a német modális igék transzformációja figyelhető meg a célnyelvben. Emellett érdekes német dialektális (!) hatás a *csinál* ige mint egyfajta segédige használata.

- **Olyan sok csinál ebéd, és mégis kicsi van.* (Olyan sokat eszik, és mégis kicsi.)
- **Nekem lehet is kapni.* (Én is kaphatok.)
- **Holnap lehet neked menni Pécs.* (Holnap mehetsz Pécsre.)
- **Én mostam nekem.* (Megmosakodtam.)
- **Lehet írni neked a papír.* (Felírhatod a papírra.)
- **Lehetek menni.* (Mehettek.)
- **Ha szép idő és lehetünk a másik nadrág fölesinálni, akkor lehetünk sétálni menni.* (Ha jó az idő, és felhúzhatjuk a másik nadrágot, akkor mehetünk sétálni.)
- **Nem hideg van, akkor az ablak lehet úgy maradni.* (Ha nincs hideg, akkor az ablak úgy maradhat.)

6.1.8. A tagadás különbsége a németben és a magyarban

A itt szereplő példák hibái a második és harmadik kivételével nem a célnyelv-forrásnyelv diverzitásainak köszönhetőek. Az első mondat például németül így hangzana: *Er/sie sagt nichts* (a tagadás egyszer jelölendő). Ezzel szemben a magyarban a tagadás kétszer jelölendő (***nem mond semmit***), amely a formális logika értelmében azt is jelenthetné, hogy valaki éppen hogy mond valamit. A harmadik példában felismerhető a forrásnyelvi hatás. A mondat németül így hangzana: *Er macht noch **nicht einmal etwas***. Ebben a mondatban az alapforma szerepel, és nem a tagadott alak.

**Nem mond valamit.* (Nem mond semmit.)

****Én semmi mondtam.*** (Nem mondtam semmit.)

**Nem is csinált valami.* (Még csak nem is csinált semmit.)

**Nem kell beszélni valamit.* (Nem kell beszélni semmit.)

A gumi nem lehet **valamit látni, ha a vizet bent van, akkor igen.* (A gumin nem lehet semmit látni, ha van benne víz, akkor igen.)

Olyan gyorsan nem lehet **valamit írni.* (Olyan gyorsan nem lehet semmit írni.)

6.2. Lexikai nyelvi sajátosságok

A nyelvi sajátosságok a lexika szintjén egyrészt főként formai hasonlóságokból adódnak. Másrészt a forrásnyelvi hatásokat figyelhetjük meg, pl. a segédigés szerkezetekben.

*Ebéd csinál – eszik: *Olyan sok **csinál ebéd**, és mégis kicsi van.* (Olyan sokat eszik, és mégis kicsi.)

*Masín – gép: *A **masín** nem jó volt.* (A gép nem volt jó.)

*Becsínálni (1) – betenni, beírni: *Kell **becsinálni** az újság.* (Be kell írni az újságba.)

*Becsínálni (2) – betenni, elvetni, elültetni: *Én nem **becsinálok** a kert.* (Nem ültetem el a kertbe.)

*Becsínálni (3) – befőzni: *Én nem **becsináltam** a tészta.* (Nem főztem bele tésztát.)

*Kártya – kert: *Én megyek, **csinálok** a **kártya**.* (Megyek, megcsinálok a kertet.) (ld. Garten ~ Karte > kártya)

*Mostam nekem – megmosakodtam: *Én **mostam** **nekem**.* (Megmosakodtam.)

*Csereberélni – lecserélni: *Kedden **megyünk** a szerviz, a téli **gumit csereberélni**.* (Kedden megyünk a szervizbe lecserélni a téli gumit.)

*Felcsinál – feltesz, felrak: ***Felcsinálok** a levest.* (Felteszem a levest.)

*Megy – jó(l érzi magát): *Ha **ülök**, akkor **megy**, ha **megyek**, akkor **nem megy**, a **lábak** **nem akarnak**.* (Ha ülök, akkor jó, ha megyek, akkor nem jó, a lábaim nem mennek.)

- *Egyet hátul vagyunk – eggyel le vagyunk maradva: *Csak még egyet hátul vagyunk.* (Már csak eggyel vagyunk lemaradva.)
- *Megcsinál – elvégez: *Nem megcsinált a munka.* (Nem végezte el a munkát.)
- *Lehetek menni – mehettek: **Lehetek menni.** (Mehettek.)
- *Lehetünk fölcsinálni – fel lehet húzni: *Ha szép idő és lehetünk a másik nadrág fölcsinálni, akkor lehetünk sétálni menni.* (Ha jó az idő, és felhúzzhatjuk a másik nadrágot, akkor mehetünk sétálni.)
- *Lehetünk sétálni menni – mehetünk sétálni: *Ha szép idő és lehetünk a másik nadrág fölcsinálni, akkor lehetünk sétálni menni.* (Ha jó az idő, és felhúzzhatjuk a másik nadrágot, akkor mehetünk sétálni.)
- *Lehet úgy maradni – úgy maradhat: *Nem hideg van, akkor az ablak lehet úgy maradni.* (Ha nincs hideg, akkor az ablak úgy maradhat.)
- *Ebédel – eszik: *Először iszunk egy kávé és ebédelünk egy süteményt.* (Először iszunk egy kávé, és eszünk egy süteményt.)
- *Megy a szél – fúj a szél: *Nem megy a szél és nem esik.* (Nem fúj a szél, és nem esik.)
- *Lexikai összetétel: kórház ágy – kórházi ágy: *A kórház ágy erős vannak.* (A kórházi ágyak erősek.)

6.3. Szintaktikai sajátosságok – kötőszavak elhagyása

A lenti példákban az *amikor–akkor, ha–akkor* és az *az is lehet, hogy* konstrukciók hiányos megadása észlelhető. A célnyelvi hatás az első mondatban mutatható ki: *Ø als wir da standen, da ist einer daraufgeflogen* (nem standard német változatbeli hatás!).

Mint azt az utolsó példában és az előző fejezetekben is már láthattuk, kompetens német dialektusbeszélőnk esetében a dialektális-regionális nyelvi hatás is megfigyelhető a célnyelvi megnyilatkozások struktúrájában.

- *Ø amikor –akkor: *Ø Ott álltunk, akkor egyet ráröpült.* (Amikor ott álltunk, egy rárepült.)
- *Ezt, ø – az, hogy: *Ezt is lehet, ø már holnap délután hazajövök.* (Az is lehet, hogy már holnap délután hazajövök.)
- (*Többet mint – több mint: **Többet, mint egy héten ott volt.** (Több mint egy hétig ott volt.)
- *Ø ha / akkor – ha / akkor: *Ø Nem hideg van, akkor az ablak lehet úgy maradni.* (Ha nincs hideg, akkor az ablak úgy maradhat.)

7. Következtetések és összegzés

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a sajátosságok a korpusz alapján bizonyos kategóriákba sorolhatók. Sok nyelvtani hibával kapcsolatban egyértelműen bizonyítható a forrásnyelv hatása. Vizsgáljuk meg például a flektáló nyelvi hatást az agglutináló nyelv grammatikus felépítésére a beszélő megnyilatkozásában, a megengedő ige *lehet* segédigeként való alkalmazását. A következő példa segítségével jól demonstrálható a forrásnyelvi grammatikai hatás: **Lehettek menni* (mehettek), németül: *Ihr könnt gehen*. A forrásnyelvi hatás azonban nemcsak grammatikai természetű. Gyakran a lexikai-szemantikai szinten is megfigyelhetőek átfedések. Az emberi test végtagjainak a magyar nyelvben nem tulajdonítunk saját cselekvéseket, míg a németben (különösképp a dialektus-változatokban) ez a lehetőség adott: pl. **A lábak nem akarnak*. / *Die Beine wollen nicht*. Itt (forrásnyelvi hatásként) megjelenik a már említett többes számú megnevezés is. A német mondat (egy laikus anyanyelvi beszélő számára is) teljesen grammatikus, és pragmatikailag is elfogadott.

A főnév-ige alaki egyeztetésénél csak egy esetben nem ejtett hibát a beszélő: *a lábak nem akarnak*. Itt grammatikailag nem tapasztalható forrásnyelvi hatás.

A következő példa segítségével jól illusztrálható két további érdekes jelenség: **A kórházagy jó erős vannak*. / *Die Krankenhausbetten sind ziemlich stabil*. A kopulaigének a magyar nyelvben harmadik személyben, kijelentő módban és jelen időben nem szabadna megjelenni, ez azonban a német nyelv mintájára itt megtörténik. A **kórházagy* kvázi-szóösszetétel is a forrásnyelv példájára keletkezett.

A forrásnyelv hatása azonban (mint láttuk) nem minden esetben mutatható ki. Azaz nem biztos, hogy minden hiba a forrásnyelvi kompetencia hatásának tudható be. A *lehet, hogy* szintaktikai konstrukció a német nyelvben is létező jelenség: *Az is lehet, hogy már holnap hazajövök*. / *Es kann auch sein, dass ich schon morgen heimkomme*. Mindkét mondat helyes, és struktúrájuk hasonló, vagy legalábbis azonos szinten kezelhető. Az elváló igekötők esetében sem forrásnyelvi hatás okozza a hibát. Az ide sorolható példában a *be-* igekötő német megfelelője szintén elválik az igétől (*a macska nem jön be* vs. *die Katze kommt nicht herein*), a példamondatban azonban az igekötő nem válik le az igétől (**a macska nem bejön*). Ez potenciálisan a szintézis szórendi túlgeneralizálása a beszélő által.

Az idegennyelv-oktatásra nézve megerősíthetjük, hogy a nyelvi sajátosságok (hibák) kontrasztív szemléletű felmérése, a nyelvsajátos vonások kiemelése hasznos eredményeket nyújthat. Az alanyi és tárgyaz ragozás szabályait – mint azt a fentiekben kifejtettük – teljes mértékben meg kell tanulniuk a magyart mint idegen nyelvet tanulóknak, ha forrásnyelvük például egy indoeurópai nyelv. A tárgyrag kitétele egyszerűbbnek tűnik, azonban – mint azt a rengeteg példa mutatja – gondot okozhat a német anyanyelvű beszélőknek. Amikor kellene tárgyrag, ott a legtöbb

esetben hiányzik, amikor nem kellene, ott pedig a tárgyrag kitételének túlgeneralizálása figyelhető meg. Nagyon magas arányban fordulnak elő ragozatlan igei és főnévi alakok. Mindez azt mutatja, hogy jobban fel kell hívni a figyelmet a forrásnyelv és a célnyelv közötti hasonlóságokra és (főleg) különbségekre. Így például hasznos lenne felhívni a német anyanyelvű tanulók figyelmét arra, hogy amit a németben a névelővel kifejezünk, azt a magyarban nem hordozza a névelő. A német névelő hordozza a nemet, az esetet és a határozottságot – a magyar nyelvben az esetet az esetrag fejezi ki (nem nincsen). A grammatikai információt tehát egy másik elem fejezi ki. Az ilyen (aktív-, felfedező”) magyarázatok – kis csoportokban is nagy előnnyel – vihetik előre az idegennyelv-tanulás menetét.

A fenti meghatározott esetek magyarázata és összehasonlítása során azonban el kell vonatkoztatni a forrásnyelvtől, és helyett azt kell megvilágítani, hogy hogyan épül fel a célnyelv nyelvtani szerkezete, ez milyen szemantikai-pragmatikai szabályok alapján történik, azaz hogyan kategorizálja a célnyelv a világot. Ezt minden bizonnyal az autentikus célnyelvi példák bemutatásával érhetjük el a legteljesebben. Ezért szükséges a célnyelv funkcionális-pragmatikai leírása.

IRODALOM

- BÍRÓ Enikő 2009. A hasonlítást kifejező melléknévi összetételek jelentéstana a magyarban – http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/hiro_e.doc (2009. 05. 21.)
- DURST Péter 2009. A magyar igeragozás elsajátításának vizsgálata magyarul tanuló külföldieknél – különös tekintettel a határozott és határozatlan ragozásra. *Hungarológiai Évkönyv* 10: 11-19.
- DÜRSCHIED, Christa 2005. *Syntax. Grundlagen und Theorien*. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. § 9.1. – <http://culturitalia.uibk.ac.at> (2009. 05. 21)
- HEGEDŰS Rita 2004. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Budapest, Tinta Könyvkiadó
- LEISS, Elisabeth 1992. *Die Verbalkategorien des Deutschen. Ein Beitrag zur Theorie der sprachlichen Kategorienbildung*. Berlin/New York t.k., Walter de Gruyter
- MISÁD Katalin: Interferenciajelenségek és egyéb nyelvi sajátosságok a szlovák anyanyelvű hungariztika szakosok igehasználataiban. <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data.htm>
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Hataron_tuli_magyarsag/Tanulmanyok_a_ketnyelvusegrol/pages/005_misad.htm (download 2009. 05. 16.)
- PETE István: Korunk nyelvtudományának történeti háttere és jellemzői – <http://www.melymosoly.hu/~nyelvor/period/1272/127207.pdf> (2009. 05. 21)
- SZÜCS Tibor 2009. A magyar mint idegen nyelv sajátos szemléleti vonásai (Giay Béla emlékének). *Hungarológiai Évkönyv* 10: 68-78.
- USÓN, Ricardo Mariae – FABER, Pamela 2002. Funcional Grammar and lexical templates. In: Quintero, Maria J.P. (szerk.) *New Perspectives on Argument Structure in Functional Grammar*. New York, Mouton de Gruyter. 39-94.

Flögl, Szilvia

Additives to a functional education of Hungarian as a foreign language –

Based on the analysis of German–Hungarian interference phenomena

The target of this study is to map some grammatical interference phenomena in the field of Hungarian as a second language. It is based on empiric material gained by interviews of a male speaker of Hungarian as second language. He is 76 years old with German as first language background. The research covers 76 phrases. As a result the following categories can be stated — as especially problematic: 1st the inflection personal pronouns, 2nd the use of articles, 3rd the congruence of noun and verbal forms, 4th the use of uxiliary verbs, 5th the use of simple and double negation, and 6th lexical and syntactical specifities.